

DOĞU GRUBU AĞIZLARINDA VASİTA DURUMUNU KARŞILAYAN EKLERİN KULLANIM ŞEKİLLERİ VE İŞLEVLERİ ÜZERİNE

On The Forms And Functions of Affixes Expressing The Instrumental Case in Eastern Dialect Groups

Doç. Dr. Burhan BARAN

Dicle Üniversitesi, Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Anabilim Dalı, Diyarbakır, Türkiye. burhanbaran516@gmail.com

Recep GÜNDÜZ

Dicle Üniversitesi, Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi. Diyarbakır, Türkiye. recepgunduz21@gmail.com

Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş/Received
20.11.2025

Kabul/Accepted
27.12.2025

Öz

Vasıta durumunu karşılayan ekler; araç, zaman, durum, neden gibi işlevlerle isme gelen ve onu genellikle fiile bağlayan eklerdir. Bu çalışmada doğu grubu ağızlarında vasıta durumunu karşılayan eklerin kullanım şekilleri ve işlevleri üzerinde durulmuştur. Doğu grubu ağızlarında +nAn, +InAn, +lA, +DAn, +lAn, +nA, +n ekleri, vasıta durumunu karşılayan eklerdir. Bu ekler, ağız çalışmalarını inceleyen çalışmalarda sözcük bazında sınırlı sayıda örnek üzerinden ele alınmıştır. Bu çalışmadaysa ekler, doğu grubu ağızlarında toplu olarak sözcüğün geçtiği cümleyle birlikte kullanım şekilleri ve işlevleri belirtilmek suretiyle incelenmiştir. Çalışmanın amacı bu ekleri, toplu bir şekilde örnekleriyle birlikte vermek ağız gruplarının benzer ve farklı yönlerini ortaya koymak için yapılan çalışmalara katkıda bulunmaktır. Bu makale için, doğu grubu ağızlarıyla ilgili çalışmalar kaynak olarak alınmıştır. Sözü edilen çalışmaların derleme bölümleri taranmak suretiyle vasıta durumunu karşılayan ekler tespit edilmiştir. Derlemelerde geçen ekler geçtiği sözcük ve cümleyle birlikte alınmış, ardından cümleler standart Türkiye Türkçesine aktarılmıştır. Daha sonra eklerin kullanım şekilleri ve cümledeki işlevleri ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Doğu grubu ağızları, vasıta durum eki, ek işlevi ve kullanımı.

Abstract

Suffixes that indicate the instrumental case are those that attach to nouns with functions such as means, time, manner, or cause, and typically link the noun to the verb. This study focuses on the forms and functions of suffixes that express the instrumental case in Eastern Anatolian dialects. In these dialects, the suffixes +nAn, +InAn, +lA, +DAn, +lAn, +nA, and +n serve this function. In previous dialect studies, these suffixes have generally been examined through a limited number of word-level examples. In contrast, this study analyzes the suffixes collectively within the Eastern dialect group, specifying their usage patterns and functions within the full sentence context. The aim of this study is to present these suffixes comprehensively with examples, thereby contributing to research that seeks to reveal the similarities and differences among dialect groups. For this article, studies related to Eastern Anatolian dialects were used as sources. The compilation sections of the referenced works were scanned to identify the suffixes indicating the instrumental case. The identified suffixes were extracted along with the words and sentences in which they appeared, and these sentences were then transcribed into standard Turkish. Subsequently, the usage patterns and syntactic functions of the suffixes were analyzed.

Keywords: Eastern Anatolian dialects, instrumental case suffix, suffix function and usage.

Atıf/Citation: Baran ve B. ve Gündüz, R. (2025). Doğu grubu ağızlarında vasıta durumunu karşılayan eklerin kullanım şekilleri ve işlevleri üzerine. *International Journal of Filologia*, 8(14), 91-103.

Giriş

Durum ekleri dil ve anlatım bakımından doğru bir cümlemin ortaya konmasında önemli bir yere sahiptir. Tarihî Türk lehçelerinden itibaren günümüze kadar kullanılan bu eklerde dönemsel farklılıklar yanında yöresel farklılıklar da görülmektedir. Bu nedenle eklerin hem tarihî farklılıkları hem aynı dönem içinde görülen yöresel farklılıkları çeşitli çalışmalarda incelenmiştir. Yöresel farklılıkları ağız terimiyle karşılamak mümkündür. Tuğluk, ağızların ölçünlü dil içerisinde çeşitli yönlerden farklılık gösteren konuşma dili olarak tanımlandığını ancak teknolojinin hızla yayılması ve buna bağlı olarak ölçünlü dilin, ağızların konuşulduğu bölgelerde etkisini arttırması nedeniyle ağız özelliği gösteren söz varlığının günden güne kaybolduğunu ifade eder (2022, s. 5). Söz varlığıyla beraber eklerin ağızlardaki farklı kullanılışları da günden güne kaybolmakta, bu eklerin yerini ölçünlü dildeki standart şekiller almaktadır. Bu nedenle eklerin ağızlarda kullanılan farklı şekillerinin kayıt altına alınması önem taşımaktadır. Durum eklerinden olan vasıta durumunu karşılayan eklerde de tasnif çalışmalarıyla belirlenmiş olan ağız gruplarına göre farklı şekiller vardır. Türkiye Türkçesi ağızları araştırmacılar tarafında çeşitli şekillerde tasnif edilmiştir (Buran, 2011). Bu araştırmacılarından biri “Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması” adlı çalışmasıyla Karahan’dır (2011). Araştırmacı, çalışmada bazı ölçütlere göre çeşitli ağız gruplarını tespit etmiştir. Bu ağız gruplarından biri de doğu grubu ağızlarıdır. Bu çalışmada Karahan’ın tasnifi esas alınmıştır. Böylelikle çalışmanın konusu, doğu grubu ağızlarında vasıta durumunu karşılayan ekler ve işlevleri olarak sınırlandırılmıştır.

Vasıta durumunu karşılayan ekler; araç, zaman, durum, neden gibi işlevlerle isme gelen ve onu genellikle fiile bağlayan eklerdir. Bu ad durumu için araç-birliktelik, vasıta ve beraberlik, kimle, instrumental, instrumentalis terimleri de tercih edilmiştir (Baran, 2006, s. 15). Instrumental eki terimini tercih eden Ergin, bu ekin ne ile, nasıl, ne zaman yapıldığını ifade etmek için isme getirilen bir ek olduğunu, bu nedenle kelime gruplarında ve cümlede daima zarf olarak kullanıldığını belirtir. Araştırmacı, Türkçede instrumental ekinin “+n” olduğunu, Eski Türkçede işlek bir durum eki olarak bol bol kullanıldığını fakat zamanla işlekliliğini kaybettiğini belirterek yazın, kışın, güzün, yayan, ansızın, düşünmeksizin, gündüzün, için için, gerisin geriye örneklerinde ekin klişeleşmiş olduğuna değinir (1992, s. 237). Daha sonra araştırmacı instrumental ekinin işlekliliğini kaybederken onun görevini “ile” edatının üstlendiğini, edat hâlinde kalarak veya ekleşerek tamamıyla instrumental ekinin yerine geçtiğini ifade eder (1992, s. 238).

İpek, Eski Anadolu Türkçesinde asıl vasıta hâli ekinin “+n” olmakla birlikte, “+la”, “birle”, “ile” şekillerinin de kullanıldığını, “+n” ekinin yerini “ile” edatının aldığını belirtir (2008, s. 66). Araştırmacı, Türkiye Türkçesi ağızlarında vasıta durumunu karşılayan ekleri “+n, +ıla / +ile / +ıla / +ula / +üle, +ınan / +inan / +inän / +unan / +ünen, +nan, +nen, +la, +le, +lan, +len, +ılan, +ilen, +ına, +ine, +na, +ne, +leyin, +lein, +neyin” olarak sıralamaktadır (2008, s. 84-86).

Korkmaz, vasıta durumu ekinin işlevlerini; fiildeki oluş ve kılışın hangi vasıtayla gerçekleştiğini bildirme, adı fiile birliktelik, beraberlik ilişkisiyle bağlama, iki çeşit ögeyi birbirine bağlama görevi yüklenme, adı fiile veya bir başka cümle ögesine zaman ve miktar bildirme ilişkisiyle bağlama, çeşitli anlam ve işlev nicelikleri taşıyan tarz zarfları oluşturma olarak sıralar (2009, s. 318-322). Araştırmacı başka bir çalışmada Eski ve Orta Türkçede +In / +Un ekiyle karşılanan bu durumun Türkiye Türkçesinde artık kalıplaşmış zarflar biçiminde olduğu, bu durumun ile edatı veya bu edatın ekleşmiş biçimi olan +IA ekiyle karşılandığı açıklamasını yapar (2010, s. 233).

Karaağaç, araç durumu terimini tercih eder. Söz öbeklerinde ve cümlelerde eylemin bir varlığın aracılığıyla ve onun ifade ettiği zamanda yapıldığını göstermek için adın araç çekimine girdiğini, araç ek veya edatının eylemin ne ile, nasıl, ne zaman yapıldığını ifade etmek için ada getirildiğini belirtir. Araştırmacı ardından araç çekiminin durum, tarz, zaman, neden, sonuç ve benzeri birçok bilgiyi birer durum niteleyicisi olarak yüklemeye iliştiirdiğini ifade eder (2012, s. 344).

Doğu grubu ağızlarında +nAn, +InAn, +IA, +DAn, +lAn, +nA, +n vasıta durumunu karşılayan eklerdir. Bu eklerden +DAn eki, çıkma durumuyla beraber vasıta durumu için de kullanılması yönüyle dikkati çekmektedir. +n eki ise Türkiye Türkçesi yazı dilinde olduğu gibi doğu grubu ağızlarında da kalıplaşmış olarak bazı sözcüklere gelmekte veya bazı eklerle birleşmiş durumda görülmektedir.

Özek ve Sağlam, +DAn çıkma hâli ekinin Türk dilinin çeşitli dönemlerinde ve Türkiye Türkçesi ağızlarında hem çıkma hâli işlevi hem de vasıta işlevi ile kullanıldığını belirtir (2014, s. 17).

Özkan, +n vasıta ekinin yapım eki fonksiyonuyla; kışın, yayan, yazın gibi bazı kelimelerde ve +lAyIn, +cllAyIn, +mAksIzIn gibi bazı birleşik eklerin terkinde kaldığını, özellikle ağızlarda, yerini bıraktığı ile edatıyla birlikte vasıta fonksiyonunu kuvvetlendirmek üzere ile+n>+inen şekillerinde kalıplaşmış olarak kullanıldığını ifade eder (2021, s. 164).

Türkiye Türkçesi ağızlarında çıkma ve vasıta hâllerinin birbiriyle sıklıkla nöbetleşebildiğini belirten Ünal, konuyla ilgili şu açıklamayı yapmıştır: “Bugün Türkiye Türkçesi ağızları aynı yörede vasıta hâli yerine çıkma hâli, çıkma hâli yerine vasıta hâli eki tercihi karşılıklı olarak değişerek sistemli bir nöbetleşmeyi ortaya koyabildiği gibi sadece birinin yoğunlukla tercih edilebildiği düzensiz bir nöbetleşmeyi de örnekleyebilmektedir.” (2024, s. 290).

1. Vasıta durumunu karşılayan ekler

Taranan metinlerde doğu grubu ağızlarında vasıta durumunu karşılayan şu ekler tespit edilmiştir: 1. +nAn 2. +InAn 3. +lA 4. +DAn 5. +lAn 6. +nA 7. +n. Bu eklerden en çok kullanılan şekil “+nAn”dır. Ardından +InAn şekli gelmektedir. Diğer şekiller çok kullanılma sırasına göre +lA, +DAn, +lAn, +nA ve +n ekleridir. Şimdi taranan metinlerde vasıta durumunu karşılayan eklerin örnekleri sunulacaktır. Çok kullanılan şekilden az kullanılabilecek doğru bir sıra takip edilecektir. Ekler, geçtiği cümlelerin içinde verilecektir. Cümleler, ağızlardaki özgün şekliyle yazılacak daha sonra Türkiye Türkçesine aktarılacaktır. Ek, geldiği sözcükle beraber italik olarak vurgulanacaktır.

1.1. +nAn

Doğu grubu ağızlarında vasıta durumu için en çok kullanılan ek “+nAn”dır. Ek, ünlüyle biten sözcüklerden sonra yardımcı ünsüz “y” ile birlikte “+ynAn şeklinde kullanılır. Taranan metinlerden bu ekin tespit edilen örnekleri pek çoktur. Bu örneklerden bazıları şunlardır:

Ekin +nan şekline tespit edilen örnekleri:

İşte ceryan yohidi. Lambayla otururduh. *Bunlarnan* yaşıyordıh (AğrıA: 1423/9). “İşte elektrik yoktu. Lambayla otururduk. *Bunlarla* yaşıyorduk.”

O anda bahılar Kasım ağa *atınnan* barabar girdi içeri (Bis.TA: 369/4). “O anda bakıyorlar ki Kasım Ağa *atıyla* beraber içeri girdi.”

Babasınan beraber İran’a geçir (İğd.A: 198/7). “*Babasıyla* beraber İran’a geçir.”

Bele buzi *eyeğimizinan* kırıldıh (VanGHA: 518/58). “Buzu böyle *ayağımızla* kırıyorduk.”

Nese Deli Balta çuvaları getiri, her kırk çuvalı da *altunnan* dolduri (DA: 74/81). “Neyse Deli Balta çuvaları getiriyor, her kırk çuvalı da *altınla* dolduruyor.”

Biz *siznan* dost olmaya galduh der (Şav.A: 112/258). “Biz *sizinle* dost olmaya geldik, der.”

Bu bizim ahrabamızdır, bizim adamımız, ahraplıh ediyoruh biz *bunнан* (Ardh.A: 216/45). “Bu bizim akrabamızdır, bizim adamımız, biz *bununla* ahraplık ediyoruz.”

Ekin +nen şekline tespit edilen örnekleri:

Bu tezbehemi Şerif’e verin Şerif *siznen* barabar oraya getsin (Bin.A: 108/61). “Bu tespihimi Şerif’e verin, şerif *sizinle* beraber oraya gitsin.”

Padişaa *söyledihlerinnen* padişahdır (Kars.A: 170/13). “Padişah *söyledikleri*yle padişahdır.”

Sırma saç oğlana diyir ki, *bennen* gelecehsen (Erzm.A: 104/9). “Sırma saç oğlana diyor ki, *benimle* geleceksin.”

Pabuş vardi oni tikerdiler yane *elnen* tikerdiler (VanGHA: 369/47). “Pabuş vardı, onu dikerlerdi, yani *elle* dikerlerdi.”

Tapuda çalışıyam müdir *beynen personelnen* gettüh cenazeye (SMA: 117/20). “Tapuda çalışıyorum, müdür *beyle, personelle* cenazeye gittik.”

Ekin +ynan şekline tespit edilen örnekleri:

O yüz *liraynan* bir senede evımı yaptım (KBAA: 104/22). “O yüz *lirayla* bir senede evimi yaptım.”

Biz *makınaynan* çalışmadık biz küreknan attık (Tun.A: 218/2). “Biz *makineyle* çalışmadık, biz kürekle attık.”

O gülleri kaçır güruşa verirsen? Dadi ki, ben *paraynan* vermirem, göznen verirem (Erzm.A: 93/36). “O gülleri kaçır kuruşa satıyorsun? Dedi ki, ben *parayla* vermiyorum, *gözle* (göz karşılığında) veriyorum.”

Ekin +ynen şekline tespit edilen örnekleri:

Ğızım Alllahın *emriynen* seni oğluma isdemiye geldim (Güm.A: 312/106). “Kızım, Allah’ın *emriyle* seni oğluma istemeye geldim.”

Hökümet *eliynen* verdik şeye babasına (Ağrı.A: 1424/16). “Hükümet *eliyle* babasına (kızını) verdik.”

1.2. +InAn

Ekin +inan şekline tespit edilen örnekleri:

Burda su *sırayınan* gözaçuh olursan bir damla su alabülürsün (Erzn.A: 244/15). “Burada su *sırayladır*, gözü açık olursan bir damla su alabilirsin.”

İşte bu elbiseyi geydirirler o geline, *atınan* getirirlerdi (Ardh.A: 278/77). “İşte, bu elbiseyi o geline giydirirler, (onu) *atla* getirirlerdi.”

Sen ğalaylı *tasınan* su vererdin ben *tasınan* vermem de götürür derede su içiririm (Kağ.A: 131/17-18). “Sen kalaylı *tasla* su verirdin, ben *tasla* vermem de götürür derede su içiririm.”

Ekin +inan şekline tespit edilen örnekleri:

Atinan gidardi gelinlar işta (Yus.A: 228/20). “Gelinler *atla* giderdi, işte.”

Dohuz *okizinan* bir mağaraya mı kapandım (Şav.A: 140/1157). “Dokuz *öküzle* bir mağaraya mı kapandım.”

Ekin +inen şekline tespit edilen örnekleri:

Sora dadi ki, ben Haleb müftüsünün hanımıyam, ğızızı Allah’ın *emriyinen* oğluma isdirem (Erzm.A: 92/2). “Sonra dedi ki, ben Halep müftüsünün eşiyim, kızınızı Allah’ın *emriyle* oğluma istiyorum.”

Aramızı almış dağlar *mektubinen* kavuşalım (Muş.A: 166/64). “Dağlar aramıza girmiş, *mektupla* kavuşalım.”

Ekin +unan şekline tespit edilen örnekleri:

O *yoksulluğunan* çekçuk, şimdi hükümet aldı para verdi yedila çocuklarım Allah’ıma çok şükür (Yus.A: 233/90). “O *yoksullukla* çektik. Şimdi hükümet para verdi. Allah’ıma çok şükür çocuklarım yediler.”

Bahar lalenin kızı eyle hasta ki dohdorlar *pambuğunan* ağzına su damlader (Kağ.A: 140/21). “Lalenin kızı Bahar o kadar hastadır ki doktorlar *pamukla* ağzına su damlatır.”

Ekin +ünen şekline tespit edilen örnekleri:

Afedersin öküz var *öküzünen* çüt sürdüen şimdiki nesil çoh şanslı (Kem.A: 437/3). “Affedersin öküz var. *Öküzle* çift süren şimdiki nesil çok şanslıdır.”

Ben *gözünen* görmedim de eskiden o hadar yohlul varmış ki hayvanın derisini giymişler derisini (Ardh.DA: 110/17). “Ben *gözle* görmedim de eskiden o kadar yokluk varmış ki hayvanın derisini giymişler derisini.”

1.3. +IA

Ekin +la şekline tespit edilen örnekleri:

Hayvancılıhla uğraşırır, *tarımla* uğraşırır (İğd.A: 444/43). “*Hayvancılıkla* uğraşırır, *tarımla* uğraşırır.”

Köpek *kırpılmahla* tezi olmaz (SMA: 155/36). “Köpek *kırpılmakla* tazı olmaz.”

Yani şu kara *çarşaf*la binir misin acaba? (Kem.A: 353/19). “Şu kara *çarşaf*la biner misin acaba?”

Adam bi *çocuğuyla* başbaşa kalmış (DA: 79/8). “Adam bir *çocuğuyla* baş başa kalmış.”

Ekin +le şekline tespit edilen örnekleri:

Ben bizim eski Ahıska *lehçesiyle* konuşuyorum (AğrıA: 1425/2). “Ben bizim eski Ahıska *lehçesiyle* konuşuyorum.”

Hayvanın boynuna tahıylı *zencirle* (Bis.A: 107/92). “Hayvanın boynuna *zincirle* takıyoruz.”

Rebbisini böyle kendi *tecrübeleriyle* o şekilde bulur (UMA: 140/2). “Rabbini böyle kendi *tecrübeleriyle* o şekilde bulur.”

Sürüyle bele koyun Diyarbakır’a götürürdü satmağa işçilernen bereber (VanA: 224/43). “İşçilerle beraber Diyarbakır’a böyle *sürüyle* koyun satmaya götürürdü.”

1.4. +DAn

Ekin +dan şekline tespit edilen örnekleri:

Zordan güzellig olmaz kızım (Bis.TA: 353/514). “*Zorla* güzellik olmaz kızım.”

Geldi bacım iki sene *mendan* heç konışmedi (Bit.A: 95/21). “Kız kardeşim geldi, *benimle* iki sene hiç konuşmadı.”

Allah’ın *emridan* bi gün he yorulmazdı (Bit.A: 142/27). “Allah’ın *emriyle* bir gün bile yorulmazdı.”

Sabundan yıherdiler anam! (PMA: 302/43). “*Sabunla* yıkardılar anam!”

Getürürler *zordan* gelin elbiselerini geydürürler (KBAA: 167/62). “Getirirler, *zorla* gelin elbisesini giydirebilirler.”

Ekin +den şekline tespit edilen örnekleri:

Gelini siye iyi mi, *geliniden* aray iyi mi? (UMA: 191/73). “Gelinin sana iyi mi (iyi davranıyor mu), *gelininle* aran iyi mi?”

İşte meşgul oliyuh, *işimizden* bağımızdan, tarlamızdan (ÇÇA: 214/2). “İşte *işimizle*, tarlamızla, bağımızla meşgul oluyoruz.”

Ekin +tan şekline tespit edilen örnekleri:

Attan gidicahlerse *attan*, *attan* gitmerlerse yayan (PMA: 159/30). “*Atla* gideceklerse *atla*, *atla* gitmezlerse yayan.”

Bütün Palu’nun köylerinden köyliler gelürdiler u köylileri babam geçürürdü *kayuhtan* u terefe. (PMA: 184/59). “Bütün Palu’nun köylerinden köylüler gelirlerdi ve köylüleri babam *kayıkla* o tarafa geçirirdi.”

Çay may yohtu, a bundan diecem elli sene önce, kimin evinde çay olsedi *barmahtan* gösterirdiler (PMA: 191/54). “Çay may yoktu, a bundan diyeceğim elli sene önce kimin evinde çay olsaydı *parmakla* gösterirlerdi.”

Ekin +ten şekline tespit edilen örnekleri:

Eskinin düğünleri *deften* çalerdiler, kariler oynerdiler (PMA: 148/1). “Eskinin düğünleri, *defle* çalarlardı, kadınlar oynarlardı.”

Ben ele bayıldım, ne kıade bayıldım bilmerim, bi ayıhtım ki *bıçahtan* kessen acımer (PMA: 199/32). “Ben öyle bayıldım; ne kadar baygın kaldım, bilmem; bir ayıldım ki *bıçakla* kessen acımaz.”

1.5. +lAn

Ekin +lAn şekline tespit edilen örnekleri:

Kim beni alt ederse ben *onlan* evlenecektim (Ard.DA: 142/236). “Kim beni alt ederse ben *onunla* evlenecektim.”

Yayuhlan yayardılar katığını bişürdüler (Güm.ŞKA: 214/65). “*Yayıkla* yayardılar katığını pişirirdiler.”

Herkes severrah *canlan başlan* orayı bele ziyaret edi (UMA: 147/254). “Herkes severek *canla başla* orayı böyle ziyaret ediyor.”

Ekin +len şekline tespit edilen örnekleri:

Eskiden biz çift sürüyorduh *öküzlen*, kıra sapanlan (Bis.A: 118/1). “Eskiden biz *öküzle*, kara sapanla çift sürüyorduk.”

Ben gidiyorum Apdıla sen geliyorsun *benlen* beraber (Kar.A: 104/45). “Abdullah ben gidiyorum, *benimle* beraber geliyor musun?”

Masallen vakit geçerci (Kem.A: 393/26). “*Masalla* vakit geçerci.”

Kariylen dövüşür (VanA: 305/140). “*Eşiyle* kavga eder.”

1.6. +nA

Ekin +nA şekline tespit edilen örnekleri:

Hepimiz gettuh *mıhtarna* beraber, hepimize bi ölçek bugde verecah (ÇÇA: 131/8). “Hepimiz *muhtarla* beraber gittik, hepimize bir ölçek buğday verecek.”

Bizim memleketi mesela kız kaçırması nasıl olur? Zorlama yoh *zorna* kaçırsa iş felakete döner (Kar.A:145/2). “Bizim memleketin örneğin kız kaçırması nasıl olur? Zorlama yok *zorla* kaçırsa iş felakete döner.”

Ekin +ne şekline tespit edilen örnekleri:

Bunu eyice *elne* karıştıracahsen düzetecahsen, fırına gönderecahsen o da kıyma tavaşı olur (SMA: 111/5). “Bunu iyice *elle* karıştıracaksın, düzelteceksin, fırına göndereceksin, o da kıyma tavaşı olur.”

Etrafını dolduridılar *külne* (VanA: 203/53). “Etrafını *külle* dolduruyorlardı.”

1.7. +n

+n ekine tespit edilen örnekler:

Yayan, kızı ate bindürürler, üzüne peçe çekerdiler, (PMA: 170/8). “Kızı *yayan* ata bindirirler, yüzüne peçe çekerlerdi.”

İlkin geline helva yedirirler eski zaman taslarında (Güm.ŞKA: 189/9). “*İlkin* eski zaman taslarında geline helva yedirirler.”

Yazın madımah deriz ondan toplarlar yaparlar (Güm.ŞKA: 276/27). “Madımah deriz, *yazın* onu toplarlar, yaparlar”

Kışın onun içine de cövüz aterdi, çoh güzel olurdi (PMA: 214/32). “*Kışın* onun içine de ceviz atardı, çok güzel olurdu.”

Babam *güzün* giderdi, *buharın* gelürdi (PMA: 265/40). “Babam *güzün* giderdi, *baharla* dönerdi.”

2. Vasıta durumunu karşılayan eklerin kullanım şekilleri

Bu başlık altında öncelikle vasıta durumunu karşılayan eklerin geldiği sözcüklerde kalınlık-incelik uyumunu bozduğu örnekler verilecek, ardından çokluk ekinden, zamirlerden ve iyelik eklerinden sonraki kullanımları ile yardımcı ünsüz “y” ile kullanımına tespit edilen örnekler sunulacaktır.

2.1. Kalınlık-incelik uyumunun bozulduğu örnekler

Taranan metinlerdeki verilere göre doğu grubu ağızlarında vasıta durumunu karşılayan ekler, geldiği sözcüklerde nadiren de olsa kalınlık-incelik uyumunu bozmuştur. Özek, doğu grubu ağızlarında bazı eklerin ve ek ünlülerinin düzensiz bir şekilde kalın ünlülü kelimelerden sonra ince, ince ünlülü kelimelerden sonra kalın ünlülü şekilleriyle kullanıldığını, bu kullanımların bazılarının fonetik olarak açıklanmasının mümkün olabileceğini ancak genel kullanımda bir düzensizlik bulunduğunu, bu

durumun daha ziyade ana dili Türkçe olmayan veya Türkçeden başka ikinci bir dil konuşan bölge ağızlarında yoğunlaşmış olduğunu ifade eder (2009, s. 142).

Aşağıdaki örneklerde ekin +nan şekli, ince sıradan ünlülerden sonra gelerek uyumu bozmuştur:

Biz makinaynan çalışmadık biz *küreknan* attık (Tun.A: 218/2). “Biz makineyle çalışmadık, biz *kürekle* attık.”

Biz *siznan* dost olmaya galduh der (Şav.A: 112/258). “Biz *sizinle* dost olmaya geldik, der.”

Ekin +inan şekli, kalın ve ince ünlü bir arada olduğu için kalınlık-incelik uyumuna aykırıdır. Bu nedenle ek, geldiği sözcüğün de uyum dışına çıkmasına neden olur:

Cıvıh hamırı *tasinan* alırıh o kızartılmış yağların içine damlatırıh (SMA: 207/154). “Cıvık hamuru *tasla* alırız, o kızartılmış yağların içine damlatırız.”

Anasıyinan gız gılah verdiler ki, gül satılır (Erzm.A: 93/33). “*Anasıyla* kız kulak verdiler ki, gül satılıyor.”

Beninan alay yapıyedılar (Yus.A: 219/30). “*Benimle* alay ediyorlardı.

Ekin +inen şekli kalın sıradan sözcüklerden sonra geldiğinde kalınlık-incelik uyumunu bozar:

Aramızı almış dağlar *mektubinen* kavuşalım (MuşA: 166/64). “Dağlar aramıza girmiş, *mektupla* kavuşalım.”

Vasıta durumunu karşılayan +DAn eki bazı örneklerde kalınlık-incelik uyumunu bozmaktadır:

Geldi bacım iki sene *mendan* heç konişmedi (Bit.A: 95/21). “Kız kardeşim geldi, *benimle* iki sene hiç konuşmadı.”

Allah’ın *emridan* bi gün he yorulmazdı (Bit.A: 142/27). “Allah’ın *emriyle* bir gün bile yorulmazdı.”

Kelektan suyun üstündan getmiş, suyun üstündan Haleb’e getmiş (PMA: 152/49). “*Kelekle* suyun üzerinden gitmiş, suyun üzerinden Halep’e gitmiş.

Şu örnekte ekin +len şekli kalın sıradan ünlülerden sonra gelerek uyumu bozmuştur:

Masallen vakit geçerdı (Kem.A: 393/26). “*Masalla* vakit geçerdı.”

Vasıta durumunu karşılayan +lA eki aşağıdaki örneklerde kalınlık-incelik uyumunu bozmaktadır:

Benla dalğa mı geçisin? (KBAA: 119/6). “*Benimle* dalga mı geçiyorsun?”

Kırk iki yaşındayım, köyde oturuyorum, *hayvancılıhla*, *tarımcılıhla* uğraşıyorum (Ardh.A: 351/1). “Kırk iki yaşındayım, köyde oturuyorum, *hayvancılıkla*, *tarımcılıkla* uğraşıyorum.”

2.2. Çokluk ekinden sonra kullanımı

Vasıta durumunu karşılayan eklerin çokluk ekinden sonra kullanımına tespit edilen örneklerden bazıları şunlardır:

İşte ceryan yohidi. Lambayla otururduh. *Bunlarnan* yaşıyırđıh (AğrıA: 1423/9). “İşte elektrik yoktu. Lambayla otururduk. *Bunlarla* yaşıyorduk.”

On dekke *arhadaşlarnan* helallaşdım (VanA: 177/24). “On dakika *arkadaşlarla* helalleştım.”

Evvelde araba yohtu gelinleri *atlarnan* götürüyorlardı (Tun.A: 103/4). “Önceden araba yoktu, gelinleri *atlarla* götürüyorlardı.”

O aħşam iki tene de kehlik vurdılar *çiftelernen*, o aħşam orda onnarı yedük (Erzn.A: 284/16). “O akşam iki tane de keklik *çiftelerle* vurdular, o akşam orada onları yedik.”

Dibekte yarma döğerduh a bele daşın içinde *tohmahlarinan*. Oni üğüdurduh (Ardh.A: 223/2). “Dibekte, a böyle taşın içinde, *tokmaklarla* yarma döverdık. Onu öğütürdük.”

Bizda *atlarla* dolaşılır mesela (Kem.A: 420/6). “Mesela bizde *atlarla* dolaşılır.”

2.3. Zamirlerden sonra kullanımı

Vasıta durumunu karşılayan eklerin zamirlerden sonra kullanımına tespit edilen örneklerden bazıları şunlardır:

Onnan barabar tut toplık (Tun.A: 119/2). “*Onunla* beraber dut topluyoruz.”

Bu bizim ahrabamızdır, bizim adamımız, ahabplih ediyoruz biz *bunnan* (Ardh.A: 216/45). “Bu bizim akrabamızdır, bizim adamımız, biz *bununla* ahabplik ediyoruz.”

Bu tezbehemi Şerif’e verin Şerif *siznen* barabar oraya getsin (Bin.A: 108/61). “Bu tespihimi Şerif’e verin, şerif *sizinle* beraber oraya gitsin.”

Sırma saç oğlana diyir ki, *bennen* geleceksen (Erzm.A: 104/9). “Sırma saç oğlana diyor ki, *benimle* geleceksin.”

Soganiyinen, ğıymasiyinen her *şeyiynen* zeytin yalısını yaparlar (Kem.A: 258/25). “Soğanıyla, kıymasıyla, her *şeyiyle* zeytin yalısını yaparlar.”

Beninan alay yapıyedılar (Yus.A: 219/30). “*Benimle* alay ediyorlardı.”

Geldi bacım iki sene *mendan* heç konişmedi (Bit.A: 95/21). “Kız kardeşim geldi, *benimle* iki sene hiç konuşmadı.”

Kim beni alt ederse ben *onlan* evlenecektim (Ardh.DA: 142/236). “Kim beni alt ederse ben *onunla* evlenecektim.”

Ben *kiminle* beraber gelim ben korhıyorum (Kar.A: 104/46). “Ben *kiminle* beraber geleyim, ben korkuyorum.”

2.4. İyelik eklerinden sonra kullanımı

Vasıta durumunu karşılayan eklerin iyelik eklerinden sonra kullanımına tespit edilen örneklerden bazıları şunlardır:

Bir ablamız *babamnan* beraber evimize getdi (Güm.A: 336/20). “Bir ablamız *babamla* beraber evimize gitti.”

Çalgılarınan giderler (MuşA: 104/40). “*Çalgılarıyla* giderler.”

Kendi *gücümüznen* değirmende un öğüdüdü (AğrıA: 1423/2). “Kendi *gücümüzle* değirmende un öğütüdü.”

Padişaa *söyledihlerinnen* padişahdır (Kars.A: 170/13). “Padişah *söyledikleriyle* padişaktır.”

Birbirimiznen gonaşmah ruhu tedavi eder (Erzn.A: 211/1). “*Birbirimizle* konuşmak ruhu tedavi eder.”

Diye ki işta o zamanın *parasıynan* elli bin nira mı her neyse işta yaptıh (KBAA: 83/31). “Diyor ki, o zamanın *parasıyla*, elli bin lira mı, her neyse, işte yaptık.”

Yirmi sene bir arada galduh *ğaynanamınan* (Güm.ŞKA: 123/13). “Yirmi sene *kaynanamla* birlikte kaldık.”

Amcası da almış üş beş kilo pasta, kuri pasta. Deyi götürsün askerlîh *arkadaşlarinan* yesin (DA: 122/28). “Amcası da üç beş kilo kuru pasta almış. Götürsün, askerlik *arkadaşlarıyla* yesin, diyor.”

Ğızızı Allah’ın *emriyinen* oğluma isdirem (Erzm.A: 92/2). “Kızınızı Allah’ın *emriyle* oğluma istiyorum.”

İşte meşgul oliyuh, *işimizden bağımızdan, tarlamızdan*, şindiki zamannar ireçberniğ eyidir (ÇÇA: 214/2). “İşte *işimizle, bağımızla, tarlamızla* meşgul oluyoruz. Şimdiki zamanlarda rençberlik iyidir.”

Rebbisini böle kendi *tecrübeleriyle* o şekilde bulır (UMA: 140/2). “Rabbini böyle kendi *tecrübeleriyle* o şekilde bulur.”

2.5. Yardımcı ünsüz “y” ile kullanımı

Vasıta durumunu karşılayan ekler, ünlüyle biten sözcüklerden sonra yardımcı ünsüz “y” ile birlikte +ynAn şeklinde kullanılır:

Sıraynan mehtubu oherler (Kağ.A: 135/ 32). “*Sırayla* mektubu okurlar.”

Burda su *sırayınan* gözaçuh olursan bir damla su alabülürsün (Erzn.A: 244/15). “Burada su *sırayladır*, gözü açık olursan bir damla su alabilirsin.”

Peğamberün *ğavliyen* senün *ğızıy* ben oluma isteyrim (Güm.ŞKA: 119/9). “Peygamberin *kavliyle* ben senin kızını oğluma istiyorum.”

Adam bi *çocuğuyula* başbaşa kalmış (DA: 79/8). “Adam bir *çocuğuyula* baş başa kalmış.”

3. Vasıta durumunu karşılayan eklerin işlevleri

Doğu grubu ağızlarında vasıta durumunu karşılayan eklerin işlevleri ve bu işlevler için tespit edilen örneklerden bazıları aşağıda sunulmuştur:

3.1. Fiilin hangi araçla yapıldığını belirtmesi

İlk gun haşa *hayvannan* gelirdılar. (ÇÇA: 140/12). “İlk gün, haşa, *hayvanla* gelirlerdi.”

Ğızın gendisi *faytonnan* gelir (Kağ.A: 105/29). “Kızın kendisi *faytonla* gelir.”

Atlarnan Erzurüm’a götürürduk (Yus.A: 211/32). “*Atlarla* Erzurum’a götürürdük.”

Ben seni ha burdan aşşagi *ipnen* indirsem, melmeketen gitsen, sevdügen *ğavuşsan*... (Güm.A: 318/288). “Ben seni ha buradan *iple* aşağı indirsem memleketine gitsen, sevdiğine kavuşsan...”

Afedersin öküz var, *öküzünen* çüt sürdüren şimdiki nesil çoh şanslı (Kem.A: 437/3). “Affedersin öküz var, *öküzle* çift süren şimdiki nesil çok şanslıdır.”

Attan gidicahlerse *attan*, *attan* gitmerlerse yayan (PMA: 159/30). “*Atla* gideceklerse *atla*, *atla* gitmezlerse yayan.”

Bunı eyice *elne* karıştıracahsen düzetecahsen, fırına gönderecahsen o da kıyma tavaşı olur (SMA: 111/5). “Bunu iyice *elle* karıştıracaksın, düzelteceksin, fırına göndereceksin, o da kıyma tavaşı olur.”

3.2. Adı fiile birliktelik, beraberlik ilişkisiyle bağlaması

E *kervannan* barambar geldım bireye (VanGHA: 758/32). “E *kervanla* beraber geldim buraya.”

Kendi hâlimde geziyirdım *arhadaşlarnan* bereber (Tun.A: 196/14). “Kendi hâlimde *arkadaşlarla* beraber geziyordum.”

Sırma saç oğlana diyir ki, *bennen* gelecehsen (Erzm.A: 104/9). “Sırma saç oğlana diyor ki, *benimle* geleceksin.”

Yirmi sene bir arada galduh *ğaynanamınan* (Güm.ŞKA: 123/13). “Yirmi sene *kaynanamla* birlikte kaldık.”

Taş olmuş *hayvanlarıdan* beraber taş olmuş (Bit.A: 84/23). “Taş olmuş *hayvanlarıyla* beraber, taş olmuş.”

Hepimiz gettuh *mıhtarna* beraber, hepimize bi ölçek bugde verecah (ÇÇA: 131/8). “Hepimiz *muhtarla* beraber gittik, hepimize bir ölçek buğday verecek.”

3.3. Adı fiile zaman ilişkisi ile bağlaması

Bu madde için tespit edilen örnekler, asıl vasıta durumu eki olan +n’nin geldiği sözcüklerdir. Ek, bu kullanımıyla kalıplaşmıştır:

Yazın madımah deriz ondan toplarlar, yaparlar (Güm.ŞKA: 276/27). “Madımah deriz *yazın* onu toplarlar, yaparlar.”

Kışın unun içine de cövüz aterdi, çoh güzel olurdi (PMA: 214/32). “*Kışın* unun içine de ceviz atardı, çok güzel olurdu.”

3.4. Adı fiile miktar bildirme ilişkisi ile bağlaması

Bele sebbehten ottırse ahşama kadar bi tene yapamaz bi günde de bitmez, *milyonnan* çekiç vur (UMA: 129/17). “Böyle sabahtan akşama kadar otursa, *milyonla* çekiç vursa da bir tane yapamaz, bir günde de bitmez.”

O yüz *liraynan* bir senede evımı yaptım (KBAA: 104/22). “O yüz *lirayla* bir senede evimi yaptım.”

3.5. Tarz zarfları oluşturmaları

Men *zornan* gelmedim, gendi *isteğimnen* geldim (AğrıA: 1424/21). “Ben *zorla* gelmedim, kendi *isteğimle* geldim.”

Geldik bi daha *meşagğatinen* melmeketimize (Erzn.A: 368/46). “Memleketimize *meşakkatle* bir daha geldik.”

Getürürler *zordan* gelin elbiselerini geydürürler (KBAA: 167/62). “Getirirler, *zorla* gelin elbisesini giydürürler.”

Herkes severrah *canlan başlan* orayı bele ziyaret edi (UMA: 147/254). “Herkes severek *canla başla* orayı böyle ziyaret ediyor.”

Vallahi *zornan* da ola, *kolaylıhnan* da ola men diyi seni alacam (VanGKHA: 128/16). “Vallahi *zorla* da olsa *kolaylıkla* da olsa ben seni alacam.”

3.6. Araç-birliktelik anlamı dışında bir eylemin ne ile kimin ile yapıldığını ifade etmesi

Nese Deli Balta çuvaları getiri, her kırk çuvalı da *altunnan* dolduri (DA: 74/81). “Neyse Deli Balta çuvaları getiriyor, her kırk çuvalı da *altınla* dolduruyor.”

Biz *siznan* dost olmaya galduh der (Şav.A: 112/258). “Biz *sizinle* dost olmaya geldik, der.”

Bununnan çok boğıştım ben namlıyı bele kafasına vurıyordım (Kar.A: 96/118). “*Bununla* çok boğuştım, namlıyu böyle kafasına vuruyordum.”

Geldi bacım iki sene *mendan* heç konışmedi (Bit.A: 95/21). “Kız kardeşim geldi, *benimle* iki sene hiç konuşmadı.”

Kim beni alt ederse ben *onlan* evlenecektim (Ardh.DA: 142/236). “Kim beni alt ederse ben *onunla* evlenecektim.”

Kufdeyi bele açalar *barmahnan* (VanGKHA: 223/25). “Köfteyi böyle *parmakla* açalar.”

3.7. Göre edatını karşılaması

Burda su *sırayınan* gözaçuh olursan bir damla su alabülürsün (Erzn.A: 244/15). “Burada su *sırayladır* (*sıraya göre*), gözü açık olursan bir damla su alabilirsin.”

Ahır Türkçesidir, ahır işte Ahıska *diliyle* ahordur tamam mı? (AğrıA: 1426/34). “Ahır Türkçedir, ahır işte Ahıska *diliyle* (*diline göre*) ahordur, tamam mı?”

3.8. ...karşılığında anlamını vermesi

O gülleri kaçır gıruşa verirsen? Dadi ki, ben *paraynan* vermirem, *göznen* verirem (Erzm.A: 93/36). “O gülleri kaçır kuruşa satıyorsun? Dedi ki, ben *parayla* vermiyorum, *gözle* (göz karşılığında) veriyorum.”

3.9. ...binaen, ...dayanarak anlamı vermesi

Ğızım Alllahın *emriyinen* seni oğluma isdemiye geldim (Güm.A: 312/106). “Kızım Allah’ın *emriyle* seni oğluma istemeye geldim.”

Pegamberün *ğavliylen* senün ğızıyı ben oluma isteyrim (Güm.ŞKA: 119/9). “Peygamberin *kavliyle* ben senin kızını oğluma istiyorum.”

3.10. Kalıplaşarak yapım eki gibi kullanılması

Vasıta durumu için kullanılan +le / +la ve +n eki, aşağıdaki örneklerde kalıplaşarak bir yapım eki gibi kullanılır olmuştur:

Ben senin amicanı vuracam, yani *kesinlikle* vuracam (Kar.A: 100/53). “Ben senin amcanı vuracağım, yani kesinlikle vuracağım.”

Orasının sıcak bölge olması *sebebiyle* bir taraftan İranlıların tacizine maruz galmışlar (AğrıA: 1425/15). “Orasının sıcak bölge olması *sebebiyle* bir taraftan İranlıların saldırılarına maruz kalmışlar.”

Yayan, kızı ate bindürürler, üzüne peçe çekerdiler, (PMA: 170/8). “Kızı yayan ata bindirirler, yüzüne peçe çekerlerdi.”

İlkin geline helva yedirirler eski zaman taslarında (Güm.ŞKA: 189/9). “İlkin eski zaman taslarında geline helva yedirirler.”

Kışın uzun gecelerde ekmek sobeye atardım (PMA: 276/84). “Kışın uzun gecelerde sobaya ekmek atardım.”

Sonuç

Taranan metinlerde elde edilen verilere göre bu çalışmada şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Doğu grubu ağızlarında +nAn, +InAn, +lA, +DAn, +lAn, +nA, +n ekleri vasıta durumunu karşılamaktadır. Bunlardan en çok sözcüklere gelen şekil +nAn’dır. Ek, ünlüyle biten sözcüklerden sonra yardımcı ünsüz “y” ile birlikte +ynAn şeklinde kullanılır. Ardından +InAn şekli gelmektedir. Diğer şekiller çok kullanılma sırasına göre +lA, +DAn, +lAn, +nA ve +n ekleridir.

Vasıta durumunu karşılayan ekler doğu grubu ağızlarında çoğunlukla kalınlık-incelik uyumuna uymaktadır, ancak nadiren de olsa bu eklerin uyumu bozduğu örnekler vardır.

Doğu grubu ağızlarında vasıta durumunu karşılayan eklerin şu işlevleri tespit edilmiştir:

1. Fiilin hangi araçla yapıldığını belirtir, 2. Adı fiile birliktelik, beraberlik ilişkisiyle bağlar, 3. Adı fiile zaman ilişkisi ile bağlar, 4. Adı fiile miktar bildirme ilişkisi ile bağlar, 5. Tarz zarfları oluşturur, 6. Araç-birliktelik anlamı dışında bir eylemin ne ile kimin ile yapıldığını ifade eder, 7. Göre edatını karşılar, 8. ...karşılığında anlamı verir, 9. ...binaen /...dayanarak anlamı verir, 10. Kesinlikle, sebebiyle, yayan, ilkin, güzün, kışın gibi bazı sözcüklerde kalıplaşarak yapım eki gibi kullanılır.

Kısaltmalar

AğrıA: Ağrı İli Ağızları (Efendioğlu, S.)

Ardh.A: Ardahan İli Ağızları (Tosun, İ.)

Ardh.DA: Ardahan İli Damal İlçesi Ağız (Erbaşı, Y.)

Bin.A: Bingöl Merkez İlçe ve Köyleri Ağız (Küçükler, P.)

Bis.A: (Diyarbakır) Bismil Ağız (Başkan, A.)

Bis.TA: (Diyarbakır) Bismil Türkmen Ağız (Sökmen, İ.)

Bit.A: Bitlis Merkez Ağız (Yaşurgan, N.)

ÇÇA: (Diyarbakır) Çüngüş ve Çermik Yöresi Ağız (Özçelik, S. ve Boz, E.)

DA: Diyarbakır Ağız (Erten, M.)

Erzm.A: Erzurum Ağız (Olçay, S.)

Erzn.A: Erzincan ve Yöresi Ağızları (Sağır, M.)

Güm.A: Gümüşhane ve Yöre Ağızları (Sani S. Ö.)

Güm.ŞKA: Gümüşhane İli Şiran ve Köse İlçeleri Ağızları (Ünlü, E.)

Iğd.A: Iğdır İli Ağızları (Koç, A.)

Kağ.A: (Erzurum) Kağızman Yerli Ağız (Sebni, M.)

Kar.A: (Bingöl) Karlıova ve Yöresi Ağızları (Özer, O.)

Kars.A: Kars İli Ağızları (Ercilasun, A. B.)

KBAA: (Elâzığ) Keban, Baskil ve Ağın Yöresi Ağızları (Buran, A.)
Kem.A: (Erzincan) Kemaliye Ağzı (Özek, F.)
MuşA: Muş Merkez Ağzı (Özmen, Ş.)
PMA: (Elâzığ) Palu Merkez Ağzı (Çanak, F.)
SMA: (Şanlıurfa) Siverek Merkez Ağzı (Özçelik, S. ve Boz, E.)
Şav.A: (Artvin) Şavşat ve Yöresi Ağızları (Polat, F.)
Tun.A: Tunceli İli Ağızları (Güngör, H.)
UMA: Urfa Merkez Ağzı (Özçelik, S.)
VanA: Van ve Merkez Köyleri Ağızları (Gökçür, E.)
VanGHA: Van Gölü Havzası Ağızları (Gökçür, E.)
VanGKHA: Van Gölü Kuzey Havzası Ağızları (Gönen, M. E.)
Yus.A: (Artvin) Yusufeli Ağzı (Koruk, Ö.)

Kaynakça

- Baran, B. (2006). *Orta Türkçede isim çekim eklerinin kullanılış şekilleri ve fonksiyonları*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Dicle Üniversitesi.
- Başkan, A. (2012). *Bismil ağzı*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Dicle Üniversitesi.
- Buran, A. (1997). *Keban, Baskil ve Ağın yöresi ağızları*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Buran, A. (2011). Türkiye Türkçesi ağızlarının tasnifleri üzerine bir değerlendirme. *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 22 (1). 41-54.
- Çanak, F. (2019). *Palu merkez ağzı*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Fırat Üniversitesi.
- Efendioğlu, S. (2018). Ağrı ili ağızlarından derlemeler. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22 (3), 1415-1435.
- Erbaşı, Y. (2019). *Ardahan ili Damal ilçesi ağzı*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Trakya Üniversitesi.
- Ercilasun, A. B. (2002). *Kars ili ağızları*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ergin, M. (1992). *Türk dil bilgisi*. Bayrak Basım Yayım Dağıtım.
- Erten, M. (1994). *Diyarbakır ağzı*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Gökçür, E. (2006). *Van ve merkez köyleri ağızları*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Yüzüncü Yıl Üniversitesi.
- Gökçür, E. (2012). *Van Gölü havzası ağızları*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Fırat Üniversitesi.
- Gönen M. E. (2003). *Van Gölü kuzey havzası ağızları*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Dicle Üniversitesi.
- Güngör, H. (2017). *Tunceli ili ağızları*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Fırat Üniversitesi.
- İpek, B. (2008). Türk dilinde vasıta hâli. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (23). 63-97.
- Karaağaç, G. (2012). *Türkçenin dil bilgisi*. Akçağ Yayınları.
- Karahan, L. (2011). *Anadolu ağızlarının sınıflandırılması*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Koç, A. (2021). *Iğdır ili ağızları*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Fırat Üniversitesi.

- Korkmaz, Z. (2009). *Türkiye Türkçesi grameri (şekil bilgisi)*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2010). *Gramer terimleri sözlüğü*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Koruk, Ö. (2019). *Yusufeli ağzı*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi.
- Küçükler, P. (1988). *Bingöl merkez ilçe ve köyleri ağızları*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Fırat Üniversitesi.
- Olçay, S. (1995). *Erzurum ağzı*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Özçelik, S. (1997). *Urfa merkez ağzı*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Özçelik, S. ve Boz, E. (2001). *Diyarbakır ili Çüngüş ve Çermik yöresi ağzı*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Özçelik, S. ve Boz, E. (2009). *Siverek merkez ağzı*. Gazi Kitabevi.
- Özek, F. (2009). Doğu grubu ağızlarında ünlü uyumlarının bozulması. *Zeitschrift für die Welt der Türken Journal of World of Turks*, 1(1). 135-146.
- Özek, F. (2016). *Kemaliye ağzı*. Kesit Yayınları.
- Özek, F. ve Sağlam, B. (2014). +DAn çıkma hâli ekinin vasıta ve bulunma hâli işlevi üzerine. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Fırat University Journal of Social Science*, 24 (2). 13-18.
- Özer, O. (1990). *Karlıova ve yöresi ağızları*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Fırat Üniversitesi.
- Özkan, N. (2001). Hâl ekleri kalıplaşmaları ve sebepleri üzerinde bir değerlendirme. *İlmi Araştırmalar*, (12). 153-165.
- Özmen, Ş. (2007). *Muş merkez ağzı*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Fırat Üniversitesi.
- Polat, F. (2000). *Şavşat ve yöresi ağızları*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Erciyes Üniversitesi.
- Sağır, M. (1995). *Erzincan ve yöresi ağızları*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Sani, S. Ö. (1990). *Gümüşhane kültür araştırmaları ve yöre ağızları*. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Sebni, M. (2010). *Kağızman yerli ağzı*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Kafkas Üniversitesi.
- Sökmen, İ. (2011). *Bismil Türkmen ağzı*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Tosun, İ. (2016). *Ardahan ili ağızlarının ses ve şekil özellikleri*. Payda Yayıncılık.
- Tuğluk, M. E. (2022). *Diyarbakır yöresi söz varlığı*. Efe Akademik Yayıncılık.
- Ünal, M. S. (2024). Türkiye Türkçesi ağızlarında vasıta ve çıkma hâli eklerinin nöbetleşmesi üzerine. *Dil Araştırmaları*, (35). 277-292.
- Ünlü, E. (2015). *Gümüşhane ili Şiran ve Köse ilçeleri ağızları*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Adıyaman Üniversitesi.
- Yaşurgan, N. (2019). *Bitlis merkez ağzı*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Adıyaman Üniversitesi.

Sorumlu Yazar: Doç. Dr. Burhan BARAN

Çıkar Çatışması ve Finansal Destek: Yazar(lar) çıkar çatışması olmadığını ve finansal destek almadıklarını beyan etmişlerdir.

Etik Beyanı: Yayımlanan makalede araştırma ve yayın etiğine riayet edilmiş; COPE (Committee on Publication Ethics)'nin editör ve yazarlar için yayımlanmış olduğu uluslararası standartlar dikkate alınmıştır.